

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

УДК 339.9(075.8)

ЛЮДИ ПОВІТРЯ ЯК АНТИКРИЗОВІ РЕФОРМАТОРИ ГОСПОДАРСЬКОГО ХРОНОТОПУ

Задорожна О.Г., к.е.н.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

У статті розглядається новий феномен «люди повітря» та розкрито їх вплив на антикризові трансформації господарського хронотопу. У хронотопі реалізується цілісність простору, часу та цінностей. Він включає в себе смисли, коди, меми, цінності, образи, зразки як ідеальні вирази господарства. Люди повітря пов'язані з новою елітною революцією і ведуть інтенсивну провокативну діяльність, амбіційне проектування щодо господарських трансформацій в умовах масштабного глобального ризику. Діяльність людей повітря пов'язана з технократичним мисленням у форматі цільової раціональності. Для виживання людства необхідно мислити у координатах ціннісної раціональності, коли духовно-моральнісні цінності мають запліднювати господарські рішення і дії. Людина повітря повинна самореалізовуватися саме як цілісна особистість. Вивчення господарського хронотопу показує, що він формується інтелектуальною елітою через інтенсивну провокативну діяльність, амбіційне проектування щодо господарських трансформацій в умовах масштабного ризику. Тому доцільно всебічно досліджувати новий феномен людей повітря у форматі життєстверджуючих духовних цінностей.

Ключові слова: люди повітря, особистість, духовно-моральнісні цінності, господарський хронотоп

UDC 339.9(075.8)

AIR PEOPLE AS ANTI-CRISIS REFORMERS ECONOMIC CHRONOTOPE

Zadorozhnaya O., Ph D in Economics

Kharkiv National University named after V. N. Karazin

The article considers a new phenomenon "people of air" and reveals their influence on the anti-crisis transformations of the economic chronotope. In the chronotope, the integrity of space, time and values is realized. It includes meanings, codes, memes, values, images, patterns as ideal expressions of the economy. The people of the air are connected with the new elite revolution and are conducting intense

provocative activity, ambitious design with respect to economic transformations in the face of large-scale global risk. The activity of the people of air is connected with the technocratic thinking in the format of the target rationality. For the survival of mankind it is necessary to think in the coordinates of value rationality, when spiritual and moral values should fertilize economic decisions and actions. The man of air must self-actualize precisely as an integral personality. The study of the economic chronotope shows that it is formed by the intellectual elite through intense provocative activity, ambitious design of economic transformations in high-risk environments. Therefore, it is advisable to explore the new phenomenon of air people in the format of life-affirming spiritual values.

Keywords: air people, personality, spiritual and moral values, economic chronotope.

Актуальність проблеми. Специфіка розгортання сучасного господарського хронотопу, у якому реалізується цільність простору, часу та цінностей життєдіяльності людини, відбувається під впливом тих кризових глобальних процесів, що змушують знаходити ті процеси чи явища, які задають певну новизну господарських трансформацій. У цьому проявляється те, що сучасний бізнес визначається майже повсюдним розгортанням інформаційно-комунікативної революції, що стала основною рушійною силою НБК-конвергенції, яка набирає обертів. З іншого боку, це змушує говорити про дійсне становлення глобального господарського хронотопу, який характеризується надзвичайно гострими проблемами, ризиками, небезпеками, суперечностями і формує суспільство невизначеності та ризику.

У процесі формування нового господарського хронотопу значну роль відіграє нова страта ефірократів, які починають розробляти нові смисли, коди, мемів, образів, методик для антикризових господарських трансформацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку з цим у літературі з'явилося поняття «люди повітря» [1]. Проте дослідження цієї своєрідної страти лише починається. У свідомості людей повітря панує чітко виражена пристрасть до свобідної інтелектуальної медіації, де звичні обмеження практично уже не діють, а зводяться насамперед до інтенсивної, провокативної діяльності, амбіційного проектування і масштабному ризику. Це свідчить, про те, що «на планеті відбувається елітна революція, розгортається інтенсивна боротьба за майбутнє, боротьба за темп: верства, що зароджується, ввійшла у історичний кліч з верствою традиційною, буржуазною, зі «старим правлячим класом»,

підвергає інтенсивній критиці минулу модель організації суспільства. І оскільки трансгранична страта ефірократів тісно пов'язана саме з нематеріальним виробництвом, їх вплив зростає по мірі зменшення центру активності в предметні поля постіндустріального світу» [1]. Все це привело до такого стану сучасного суспільного відтворення, де новими особливостями стають інтенсивні технології опосередкованого управління, гнучке маніпулювання, перш за все масовою та індивідуальною свідомістю, розвиток віртуальних фінансових інструментів, що спрямовані на отримання інтелектуальної ренти, інформаційно-комунікаційна і дослідна робота, а також сутнісна зміна спрямування освітньої діяльності, формування кліпового мислення, значне розростання індустрії розваг та маскультури.

Вивчення господарського хронотопу показує, що він формується перш за все інтелектуальною елітою через інтенсивну провокативну діяльність, амбіційне проектування щодо господарських трансформацій в умовах масштабного ризику. Тому доцільно всебічно досліджувати новий феномен людей повітря, які найближчим часом стануть досить впливовим прошарком у розробці та реалізації антикризових господарських процесів. Технократичне мислення людей повітря не завжди сприяє розв'язанню проблеми виживання людства. У зв'язку з тим, що діяльність людей повітря і розкриття господарського хронотопу ще не пов'язано з переходом їх мислення до формату ціннісної раціональності, виникає настійна необхідність дослідження їх діяльності саме через «рамку» духовно-моральнісних цінностей та мотивів.

Мета статті полягає у розкритті ролі людей повітря у процесі зміни змісту господарського хронотопу через дослідження духовно-ціннісних засад господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Новим головним суб'єктом сучасних трансформацій, які майже непомітні звичайній людині, стають так звані «люди повітря», котрі оперують нематеріальними активами, проте переважно у технократичному розумінні. Їх невидима діяльність пов'язана з виявленням і осмисленням динамічних, багатофакторних ситуацій, що виникають на грані турбулентності й хаотизації, з пошуком інструментарію, що відповідає конституції самих складних і понадскладних організованостей. Це вимагає кардинального переходу до формування і використання новітніх технологій матричного, рефлексивного, точкового, семантичного,

зовнішнього управління, дослідження критичних зон глобального процесу, так званих «хмаринкових» структур, терміналів, хабів, аттракторів, ідеалів тощо. «Все це веде, зокрема, до переоцінки ролі антропологічного фактора. Людина перестає бути операціональним елементом системи – об'єктом, функцією, агентом, її свідомість, відносини з природою та суспільством зазнають серйозної перебудови» [2]. Для людей повітря діяти «правильно» чи «неправильно», причому не лише з точки зору психології або моралі, але й з позиції, котру можна визначити як метафізичну, стає серйозною практичною, майже що не прагматичною проблемою. «У постсучасному ментальному і практичному обігу затребуваним є специфічний досвід взаємодії з неопізнаними та формально невідрефлектованими, телеологічними й теологічними вимірами буття... Виникає у цьому зв'язку припущення, мабуть, можна викласти наступним чином: людина у обставинах прийняття складних, критичних рішень вірно обирає та успішно переслідує цілі, якщо при цьому вона безперервно бесідує з Богом» [2]. Останнє саме й говорить, що нова постнекласична економічна наука [див.: 3] реалізує принцип взаємозв'язку і взаємодії наукового та позанаукового знання.

Все це свідчить, що сам соціальний хронотоп [див.: 4], хоча й має звичні просторово-часові характеристики, значно змінюється, проте все ж концентрується на відносинах взаємодії людей і народів. Він по великому рахунку характеризує все більш нейтральну взаємодію щодо отримання прибутків, які у бізнесовій сфері виливаються у поверхову цілераціональність, майже не зважаючи на ціннісну раціональність. Дослідження господарського хронотопу [5; 6] дають змогу зрозуміти, що саме він має задавати глибинні духовно-моральнісні цінності життя, його сенс, людяність свідомої життєдіяльності. Розмови про етику і соціальну відповідальність бізнесу поки що у більшості випадків залишаються лише красивими нормативними словами-побажаннями, за якими розширюються і поглиблюються кризові явища і процеси. Це відбувається тому, що саме *розуміння соціального є занадто спрощеним*, за яким не проглядається головна мета соціальних взаємодій у полі *ціннісних орієнтирів*. Тому з рівня соціальності для розв'язання проблеми виживання людства слід опуститися на більш *глибинний рівень світопізнання*, у ту площину, де закладено і повинні реалізовуватися *духовно-культурні цінності і смисли*, що існують у *онтологічній*

реальності й визначають насамперед сенс буття і життя людини, вектори і шляхи її господарювання.

При цьому економічне (бізнесове) і соціальне є частинами, елементами господарства людини, яке розуміється як цілісна сфера її життєдіяльності. Господарство, як нами уже вказувалося раніше, запліднюється духовно-моральнісними цінностями, які й повинні визначати більш конкретні цілі господарського розвитку. При цьому зрозуміло, що економіка як грошономіка, що має головну мету – прибуток, не може панувати над усіма сферами суспільного життя, диктувати усім свої правила, насаджувати все те, що може лише кількісно підраховуватися у форматі збитки-прибутки.

Все це досить чітко свідчить про необхідність переводити мислення з координат соціального до господарського, де аналізується цілісність життєдіяльності цілісної людини-особистості. Це значить, що господарський хронотоп має не лише просторово-часовий вимір, але й більш глибинний вимір людської життєдіяльності – ціннісний вимір. У такому вимірі головним стають процеси вироблення духовно-ідеальних ідей, цінностей, зразків, тобто те, що не має відношення до фізично-матеріальної сторони буття. Тут мова йде насамперед про духовне виробництво, яке має визначати сутнісні, ціннісні «ключі» до реальності.

Духовне виробництво певною мірою співпадає з культурою, бо вона у найбільш загальному сенсі є сферою вироблення смислів. У сфері культури прийнято виокремлювати два начала – інтелектуальне і духовне. «Якщо інтелект спрямований на пізнання світу і адаптацію до нього чи його перебудову згідно з добутих знанням і суспільними інтересами, то духовне втілює усвідомлення людиною себе як суб'єкта, який мислить і діє, живе у суспільстві, але має свій внутрішній світ, володіє свободою волі і тому є відповідальним перед собою і перед людьми (для людей релігійних – і перед Богом)» [7, с. 12].

При цьому наголошується, що якщо результатом *інтелектуальної* діяльності є *наука*, емпіричні знання дійсності, усе, що створене на основі цих знань, то *духовне* начало втілюється в різноманітних філософських поглядах, релігійних уявленнях, естетичних ідеалах, *моральнісних цінностях* і нормах. Головна специфіка цих начал культури зводиться до того, що висхідним для *інтелектуального* начала культури є *об'єкт* і *суб'єкт-об'єктні* відносини, то для *духовного* начала головним є *суб'єкт*, його присутність у світі і *суб'єкт-суб'єктні* відносини [7, с. 12].

Коли мова йде про інтелект, то наголос робимо на раціональному знанні, яке спонукає до раціонально-обрахункових логічних дій, де панує переважно кількісний підхід при пізнанні господарства. Якщо ж ми вивчаємо духовне начало культури, то раціональність (цільова – за М. Вебером) виконує службову роль, задає цілі раціональної дії, а самі вони запліднюються перш за все духовно-моральнісними цінностями, які містять у собі фундаментальні смисли життєдіяльності. У цьому відношенні цінним є не сам об'єкт, а його цінність для людського блага і відтворення Природи. Тут насамперед цінним постають саме суб'єкт-суб'єктні відносини, у яких реалізуються ціннісно-якісний підхід, при якому головна увага приділяється вищим цінностям, які роблять життя людини осмисленим, наповненим, різноманітним. Це говорить про те, що людина не може зводитися до якоїсь суто її функціональної ролі, перш за все економічної – вироблення прибутку, а вона через цілісне ведення цілісного господарського процесу самореалізовується саме як людина, особистість.

В цьому плані можна констатувати, що духовне начало відіграє інтеграційну роль у самоствердженні особистості через самопізнання і самореалізацію у процесі господарювання. Духовне начало закладено у висхідну природу людини (уном людяності), а тому й традиційно-звужене розуміння людини як біосоціальної істоти не тільки не сприяє цілісному пізнанню реального світу, але й обертається, як показало минуле століття, яке керувалося метою розвитку інтелекту, практичними кризовими для людини і Природи наслідками.

Про підвищення ролі духовно-моральнісних і національно-культурних цінностей у сучасному бізнес-середовищі вказує перехід до нової шостої стадії міжнародної конкуренції – ціннісної. Специфіка такої конкурентоспроможності багато в чому визначається тим, що в сучасних умовах виникає новий прошарок людей – «людей повітря». Ось як про це пише О. І. Неклеса: «На планеті сформувався впливовий прошарок «людей повітря». Сфера їх активності – пошук, виробництво і реставрація смислів, продукування ідей, мемів, образів, операції з культурним капіталом, освітою, іншими нематеріальними ресурсами, генерування управлінських, геополітичних, геоекономічних, геокультурних замислів, створення складних і високих технологій. У рухомій багаторівневій Ойкумені верства персон, що володіють доступом до самого

вдосконаленого в історії інструментарію, реалізує новий тип акцій, які включають ефективні дії в ситуаціях повзучої невизначеності» [8].

«Людина повітря» є людиною-підприємством (*manterpriser*). Вона є як конструктором, так і деструктором господарського хронотопу і бізнес-середовища, прокреслюючи горизонт театру дій, характерною властивістю якого є влада без держав і держави без територій, що постійно змінюються. Для їх розуміння потрібно кардинально переорієнтовувати свідомість, бо у її складі значно зростає цінність метафізичних активів, злітає вартість аксіологічних орієнтирів, підвищується значення людських якостей.

Люди повітря формують транснаціональну здебільшого технократичну культуру, намагаються запускати оригінальні механізми розвитку через формування віртуальної — фінансоміки, цифрової економіки, які у певному сенсі віддаляються від класичної історично відомої механіки капіталістичного укладу, що дозволяє долати національну замкнутість, стимулює появу транснаціональних глобальних проектів. Люди повітря, які майже не визнаються у форматі традиційного бачення глобальної дійсності, все ж починають отримувати доступ до системи влади, що значно ускладнюється і модифікується через визнання того, що починає панувати нематеріальне виробництво. Це потребує кардинальної зміни у наукових дослідженнях щодо насамперед антикризових трансформацій у площині виживання людства.

Специфіка поля дії людей повітря визначається тим, що «довгострокове, масштабне проектування поєднане не стільки зі сферою економіки, скільки синергетичним чином з векторами соціальних, політичних, культурних дій (і частково метафізичного, історіософського толку). Енергії ці відображують ступінь складності «організму національної суб'єктності», міру амбіційності та соціальну конкурентоспроможність, що визначається оригінальністю вибраної місії та версії світобудування, глибиною прочитання кодів буття» [1].

У цьому аспекті слід зауважити, що прочитування кодів буття неможливо лише у координатах технократичного, ціле-раціонального мислення. Люди повітря повинні розуміти насамперед ті людські цінності, які дозволяють їм залишатися насамперед людиною, та саме у такому коридорі осмислення виробляти напрямки, шляхи і механізми реалізації імперативу виживання людства. Орієнтування людей повітря на

постлюдські цінності несуть в собі загрозу небуття людського роду, обертається ризиками проти людини, Природи і взагалі життя.

Для виживання людини саме як людини потрібно подолати нажиті перекручення і подолати внутрішню безодню, наряду з інтелектуальною реформацією підносити моральність і отримувати моральну перемогу, щоб мати шанс відновити поранену людяність [8].

Проте сучасна наука взагалі, а особливо економічно-бізнесова, ще має зовсім мало уявлень про трансформацію особистості, бо вона століттями була спрямована на пізнання матеріального світу. Реалізація імперативу виживання людства потребує кардинальної світоглядної зміни, по-перше, вивчення внутрішнього духовного особистості, а по-друге, розуміння того, що новий глобальний статус людства запліднений Великим соціальним вибухом, після якого людство навряд чи зможе вижити.

Місія «людей повітря» в таких умовах зводиться до прокреслення сценарію глобального спасіння через розвиток соціально-культурних кооперацій, які б були запліднені людською ідентифікацією, онтологічними знаннями, благосною співпрацею, солідарністю і довірою. Ці вимоги повинні стати засадами потрібні для того, щоб будувати людяне майбутнє. Для цього слід зрозуміти, що нова верства людей повітря стає потрібною силою для інакшого причитування ситуації, для розуміння і формування інакше можливого (О. С. Панарін), силою, яка дійсно створює нове дискусійне поле цілісного світопізнання, насамперед у форматі людиномірності. Люди повітря сприяють тому, щоб людство та національні еліти розуміли необхідність переходу до нової стадії ціннісної конкурентоспроможності. Їх істинна місія зводиться до того, щоб вони виробляли і реалізовували людяні цінності і мотиви, що й сприяло б якісній антикризовій трансформації господарського хронотопу .

Висновки. Нова елітна революція привела до появи нового феномену «люди повітря», які почали впливати на антикризові трансформації господарського хронотопу. В ньому реалізовується цільність простору, часу та цінностей, включає в себе смисли, коди, меми, цінності, образи, зразки як ідеальні вирази господарства. Люди повітря ведуть інтенсивну провокативну діяльність, амбіційне проектування щодо господарських трансформацій в умовах масштабного глобального ризику. Діяльність людей повітря пов'язана з технократичним мисленням

у форматі цільової раціональності. Проте прочитування кодів буття неможливо лише у таких координатах. Люди повітря повинні розуміти насамперед ті людські цінності, які дозволяють їм залишатися насамперед людиною, та саме у коридорі духовно-моральнісних цінностей виробляти напрямки, шляхи і механізми реалізації імперативу виживання людства. Орієнтування людей повітря на постлюдські цінності несуть в собі загрозу небуття людського роду, обертається ризиками проти людини, Природи і взагалі життя. Місія «людей повітря» в таких умовах зводиться до прокреслення сценаріїв соціально-культурних кооперацій, які мають запліднюватися людською ідентифікацією, онтологічними знаннями, благосною співпрацею, солідарністю і довірою. Для виживання людства необхідно мислити у координатах ціннісної раціональності, коли духовно-моральнісні цінності мають запліднювати господарські рішення і дії. Людина повітря повинна самореалізовуватися саме як цілісна особистість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Неклесса А. Люди воздуха. Повестка нового века // <http://www.archipelag.ru/authors/neklessa/?library=1839>
2. Неклесса А. И. Настающее настоящее // <http://hegel.ru/neklessa1.html>
3. Задорожна О. Г. Постнекласичні методологічні засади дослідження сучасного господарства: Монографія. – Харків: «Точка», 2017. – 452 с.
4. Кемеров В. Е. Общество, социальность, полисубъектность. – М.: Академический Проект; Фонд «Мир», 2012. – 252 с.
5. Колюшко О. Г. Хозяйственный хронотоп в онтологии-динамике совместно-разделенной деятельности и ареала личности // Социальная экономика, 2013, № 4. – С. 27-40.
6. Задорожна О. Г. Визначення критеріїв господарського хронотопу в форматі людиномірної економічної науки (методологічний аспект) // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна, Сер. «Економічна», вип. 90, 2016. – С. 25-34.
7. Келле В. Ж. Интеллектуальное и духовное начала в культуре. М.: ИФРАН, 2011. – С. 12.
8. Неклесса А. Антропологическая империя // Развитие и экономика, № 12, февраль 2015 // <http://devec.ru/almanah/12/1800-aleksandr-neklessa-antropologicheskaja-imperija.html>